

Totem Pole

เสากล้าเรือ

เสาโทเท็ม หรือ Totem poles เป็นงานแกะสลักเสาไม้ซึ่งเป็นศิลปะของคนท้องถิ่นดั้งเดิมตามแนวชายฝั่งแปซิฟิกทางตะวันตกเฉียงเหนือของทวีปอเมริกาเหนือ ไล่กันมาตั้งแต่ทางใต้ของอลาสกา จนถึง แถวรัฐบริติชโคลัมเบียของแคนาดา และต่อไปจนถึงรัฐโอเรกอนของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน

คำว่า Totem มาจากภาษา Ojibwe คำว่า Odoodem หรือบางทีก็ว่า Dodaem แปลว่า “his kinship group” แปลว่าอะไรดีล่ะ? แปลว่า “กลุ่มเครือญาติ” ก็แล้วกัน ก็คือสัญลักษณ์ของกลุ่มคน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ตระกูล เผ่า หรือ ชุมชน โดยสัญลักษณ์ที่ว่าก็เป็นได้ทั้งสิ่งมีชีวิต สิ่งของ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ ก็คงเหมือนเป็นโลโก้ของแต่ละครอบครัว แต่ละชุมชน คน Ojibwe เนี่ยบางทีก็รู้จักในชื่อ Ojibwa, Ojibway, Chippewa ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมของอเมริกาเหนือ อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา บริเวณวิสคอนซิน มินนิโซตา และแคนาดา ตั้งแต่ฝั่งออนแทรีโอ ควิเบก มาจนถึงรัฐบริติชโคลัมเบีย ... อาณาเขตกว้างใหญ่มากเลยนะเนี่ย อยู่ตั้งแต่ฝั่งชายฝั่งชายของแคนาดาเลย

เสาโทเท็มมักทำมาจากต้นซีดาร์ซึ่งมีอยู่เยอะในแถบนี้ และเป็นไม้ที่ทนทาน ก่อนที่จะโค่นต้นไม้ จะมีการเลือกกันก่อนว่าจะใช้ต้นไหน บางกลุ่มบางเผ่าจะทำพิธีแสดงความเคารพและขอบคุณต้นไม้ด้วยหลายเผ่าเชื่อว่า ต้นไม้ก็เหมือนมนุษย์ มีบุคลิกลักษณะและความพิเศษเฉพาะตัว แต่ก่อนเครื่องมือเครื่องไม้ที่ใช้ในการแกะสลักเสาโทเท็ม เป็นพวกหิน เปลือกหอย แม้กระทั่งฟันของตัวบีเวอร์ แต่ต่อมา เมื่อคนยุโรปเข้ามาจึงเริ่มได้ใช้เครื่องมือแกะสลักที่ทำจากเหล็กและโลหะ แต่เดิมช่างที่แกะสลักเสาโทเท็มมีเฉพาะผู้ชาย ต่อมาจึงเริ่มมีผู้หญิงเข้ามาทำงานนี้ด้วย ช่างหลายคนเริ่มเรียนรู้งานนี้ตั้งแต่เป็นเด็กด้วยการสืบทอดกันมา ในครอบครัว พูดถึงกลุ่ม ถึงเผ่า ก็ไม่ใช่ว่าคนดั้งเดิมทุกเผ่าจะทำเสาโทเท็มนะ ในหมู่คนท้องถิ่นดั้งเดิมที่เยอะแยะหลากหลายมีอยู่แค่ 6 เผ่าที่ทำเสาโทเท็ม ประกอบด้วย Haida, Nuxalt หรือ Bella Coola, Tlingit, Tsimshian, Coast Salish 5 เผ่าแรกนี้ไม่มีปัญหา เพราะข้อมูลทุกที่ตรงกัน อาจจะมีชื่อต่างกัน แต่พอเข้าไปดูละเอียดก็พบว่า ชื่อต่างกันก็จริง แต่สุดท้ายก็คือเผ่าเดียวกันนั่นแหละ เผ่าที่ 6 นี้สิ เป็นประเด็น เพราะที่หนึ่งบอกว่าเป็น Kwakwaka'wakw (สาบานได้ว่านี่คือชื่อ ... เคยขับรถแล้วเห็นป้ายข้างทาง มีชื่อนี้ด้วย ... อ้อหรือ กว่าจะสะกดได้ก็ขับเลยไปไกลแล้วมั้งคะ...) แต่บางทีบอกว่าเป็น Chinook ลองหาข้อมูลดู

แล้ว 2 เฝ้านี้ไม่ใช่เฝ้าเดียวกัน เขาโง่ดี ... เขาเป็นว่า ขอละไว้เท่านี้ก็แล้วกันว่า มีข้อมูลที่แตกต่างกันอยู่นิดหนึ่ง ... ได้คำตอบเมื่อไหร่ จะมา update ข้อมูลก็แล้วกัน

งานแกะสลักของแต่ละเผ่าก็จะมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น Kwakwaka'wakw จะแกะรูปคนตาเรียวยาว เล็ก Haida คนจะตาโต Tsimshian กับ Nuxalt มักจะแกะสิ่งมีชีวิตเหนือธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตในจินตนาการ ส่วน Coast Salish มักจะแกะรูปคน เป็นต้น แต่โดยรวม สิ่งที่คล้ายกันคือการใช้สิ่งต่างๆ ใกล้ตัวมาเล่าเรื่องราว ไม่ว่าจะเป็นคน พืช สัตว์ต่างๆ โดยสัตว์ที่พบบ่อยคือ นกอินทรี ตัวบีเวอร์ อีกา วาฬ หมี แชลม่อน แม้กระทั่งยุง สีที่ใ้ใช้มักจะเป็นสีดำ สีแดง สีน้ำเงิน บางทีก็มีสีขาว สีเหลือง นอกจากนี้ เสาโทเท็มที่ไม่ทาสีก็มีด้วยเช่นกัน เมื่อแกะสลักเสร็จ ตอนตั้งเสาจะมีงานเลี้ยงเฉลิมฉลองกันใหญ่โต เป็นโอกาสให้เจ้าของเสาโทเท็มได้แสดงฐานะ และความสำคัญของตัวเองและครอบครัว และเป็นโอกาสให้คนในเผ่าได้เฉลิมฉลองรื่นเริงด้วย

การแกะสลักเสาโทเท็มทำขึ้นเพื่อแสดงสัญลักษณ์ เพื่อเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทั้งประวัติของครอบครัววงศ์ตระกูล เพื่อเล่าเรื่องราวตำนานความเชื่อ ไปจนถึงเพื่อประจานคนที่ทำอะไรผิด ตัวอย่างเรื่องเล่าตำนานที่แกะสลักไว้บนเสาโทเท็ม เช่น กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว (จะรู้สึกเหมือนเป็นเรื่องเล่าหน้อย) หญิงคนหนึ่งเข้าไปเก็บลูกเบอร์รี่ แล้วไปเหยียบอหิเมเลยสิ้นลม (ในตำนานบอกเป็นอีจิงๆ นะ ไม่ได้แต่งขึ้นมาเอง) ลูกเบอร์รี่ที่เก็บมาเลยหล่นกระจัดกระจาย นางโกรธมาก โวยวายว่าหมีนำความช่วยเหลือให้ ผึ้งหมีได้ยินว่าโดนคำสาปก็โกรธ ก็เลยไปจับตัวนางมา และพาตัวไปที่หมู่บ้าน (ของเหล่าหมี) ต่อมาพอหมีกับนางตกหลุมรักกัน ก็เลยมีลูก (หมี) ด้วยกัน 2 ตัว (คน) หลังจากนั้น นางกลับไปหมู่บ้านของตัวเอง และไปบอกคนที่หมู่บ้านให้รู้จักเคารพสิ่งมีชีวิตต่างๆ รวมถึงหมีด้วย เรื่องเล่านี้ แปรรูปมาเป็นเสาโทเท็มที่มีพ่หมีอุ้มลูกหมี 2 ตัว (เอ๊ะ แล้วแม่ไปไหนล่ะ?) การจะเข้าใจความหมายของเสาโทเท็มแต่ละต้น ต้องอาศัยความรู้พื้นฐานพอสมควร ทั้งความรู้เกี่ยวกับที่ตั้ง รูปแกะสลัก และเรื่องเล่าตำนานท้องถิ่นต่างๆ ไม่อย่างนั้น ภาพแกะสลักไม้บนเสาโทเท็มก็จะเป็นเหมือนงานศิลปะธรรมดาๆ ขึ้นหนึ่ง

พูดถึงตำแหน่งของภาพแกะสลัก เมื่อเสาดั้งอยู่ในแนวตั้ง หากเทียบตามภาพวาดฝาผนังของไทย ข้างบนคือสวรรค์ ข้างล่างคือนรก คนสำคัญ คนสูงส่งคงต้องอยู่ข้างบน แบบนั้นใช่ไหม? สำหรับเสาโทเท็มแล้ว ภาพที่สำคัญที่สุดจะอยู่ด้านล่างสุดของเสา นัยว่ากำลังแบกน้ำหนักของทุกอย่างที่อยู่เหนือขึ้นไป หรืออาจจะอยู่ระดับสายตาก็ได้ อย่างไรก็ดี พบกรณีเสาโทเท็มที่ภาพแกะสลักไม่ได้มีการเรียงลำดับความสำคัญเลยเช่นกัน เป็นเพียงเอาภาพแกะสลักมาเรียงต่อกันจากบนลงล่าง หรือล่างขึ้นบน

ตัวเสาโทเท็มไม่ใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนจะไปกราบไหว้บูชา แต่ในขณะเดียวกันคนมักจะให้ความเคารพ ไม่ทำอะไรที่ดูหมิ่น ลบหลู่

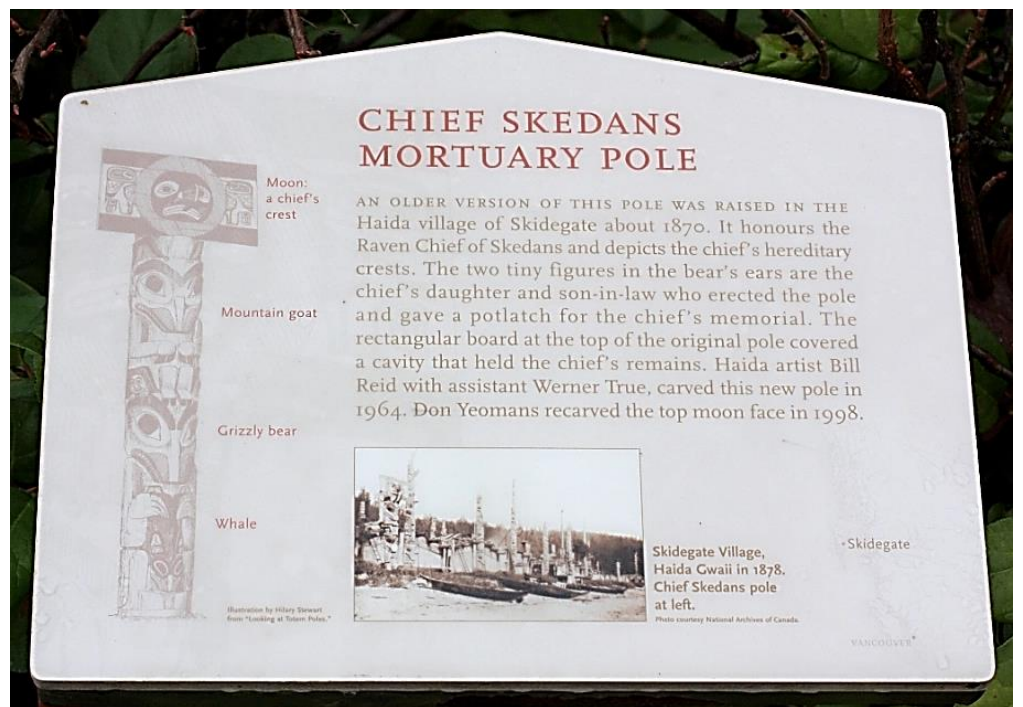
หากจะลองแบ่งเสาโทเท็มออกตามชนิดของการใช้งาน น่าจะแบ่งได้ 6 ชนิด

1) เสาตั้งไว้หน้าบ้าน มักจะสูง 20-30 ฟุต เพื่อใช้ประดับตกแต่ง ถ้าตั้งอยู่หน้าบ้านก็มักจะเล่าเรื่องราวของครอบครัว หรือถ้าตั้งอยู่หน้าบ้านของหัวหน้าเผ่าก็มักจะเล่าเรื่องราวความเป็นมาของเผ่า

2) เสาบ้าน อยู่ในตัวบ้าน ใช้เพื่อรับน้ำหนักหลังคาและตัวบ้าน เรื่องราวก็มักจะเป็นเรื่องราวของครอบครัว ของตระกูลเจ้าของบ้าน

3) เสา Mortuary ไม่รู้จะแปลเป็นไทยว่าอะไรดี “เสาโลง”? เป็นเสาที่มักจะทำขึ้นเมื่อมีคนสำคัญเสียชีวิตเพื่อเก็บอัฐิ หรือร่างของคน que เสียชีวิตไว้ในโลงบนยอดเสา เรียกว่าโลง เพื่อให้นิกภาพออกว่า ยอดเสาจะมี “กล่อง” ไม้วางอยู่ในแนวนอน แต่ก็มีกรสลักไม้ตกแต่ง ไม่ได้ชัดเจนว่าเป็นโลงเหมือนที่ตั้งอยู่ในศาลาวัดในงานศพเมืองไทย เสาโทเท็มนี้จะสูง 50-60 ฟุต เป็นเสาชนิดที่สูงที่สุดในบรรดาเสาโทเท็มทั้งหมด และเป็นเสาชนิดที่พบน้อยที่สุด อ่านข้อมูลมาถึงตรงนี้ก็ตกใจเหมือนกันนะ ไม่เคยนึกมาก่อนว่ามี การเก็บอัฐิ หรือร่าง ไว้บนยอดเสาโทเท็มแบบนี้ ที่ผ่านมา เห็นเสาโทเท็มก็จะนึกถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของคน ของเผ่า จากนั้นพอเห็นเสาโทเท็มคงจะมองไปที่ยอดเสาก่อนเลยว่า มีกล่องอะไรแนวนอนวาง อยู่ริเปล่า ถ้ามีก็คงจะขนลุกพอสมควร

Mortuary Pole ของ Chief Skedans

4) เสาที่ระลึก มักจะทำขึ้น 1 ปี หลังจากที่มีคนเสียชีวิต และตั้งไว้หน้าบ้าน หรือถ้าเป็นหัวหน้าเผ่าก็อาจจะตั้งไว้กลางหมู่บ้าน เพื่อบรรลึงถึง รวมทั้งเพื่อประกาศด้วยว่า ใครเป็นผู้สืบทอดครอบครัว/เผ่า นอกจากนี้ มีเสาที่ระลึกที่ทำขึ้นเพื่อบรรลึงถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นด้วย

5) เสาต้อนรับ ไว้เพื่อบรรลึงจากนอกเผ่า ตั้งเอาไว้เพื่อให้คนนอกที่มาถึงรู้สึกกลัว

6) เสาประจาน ทำขึ้นมาเพื่อประจานคน หรือกลุ่มคนที่ทำอะไรผิด หรือติดหนี้แล้วไม่จ่าย มักตั้งอยู่ในที่ที่เห็นได้ชัดเจน เรียกว่าจัดไว้กลางเมืองกันละ ... ตัวอย่างเสาประจานที่ขึ้นชื่อมาก เช่น เสา Seward ที่อลาสกา ซึ่งเผ่า Tlingit ตั้งขึ้นเพื่อบรรลึงความขี้เหนียวของนาย William H. Seward รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ที่ไปร่วมงานเลี้ยงเฉลิมฉลองที่หัวหน้าเผ่า Tlingit จัดขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแต่ไม่มีของขวัญอะไรติดไม้ติดมือไปให้หัวหน้าเผ่าเลยสักชิ้น จากเสาประจานนี้ก็เลยทำให้รู้ว่า นาย Seward เนี่ยเป็นรัฐมนตรีฯ ต่างประเทศของสหรัฐฯ ที่เจอจากการซื้อขายดินแดนอลาสกาจากรัสเซีย การเจรจาซื้อขายเสร็จสิ้นลงปี 1867 พอปี 1868 หัวหน้าเผ่า Tlingit จัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลองให้เป็นเกียรติในโอกาสที่นาย Seward เยือนอลาสกา แต่แหม ไปกินของเขาโดยไม่มีอะไรติดไม้ติดมือไปให้เขาเลย ก็เอาเสาโทเท็มประจานไปอันนึงก็ละกัน เป็นเสาที่ด้านบนเป็นคนที่หน้าแดง และหูใหญ่ ล้อเลียนลักษณะของนาย Seward ที่หูใหญ่จริงๆ หรือเมื่อไม่นานมานี้ เมื่อปี 2007 ที่อลาสกามีการทำเสาโทเท็มรูปหน้าล้อเลียนนาย Lee Raymond ซึ่งเป็น CEO ของ Exxon เพราะว่า Exxon ติดหนี้ไม่ยอมจ่ายเงินค่าปรับตามคำสั่งศาลกรณีน้ำมันรั่วจากเรือบรรทุกน้ำมัน Valdez ของ Exxon เมื่อปี 1989 นอกจากนี้ มีการตั้งเสาโทเท็มเพื่อประท้วงนโยบายหรือการดำเนินการของภาครัฐที่ส่งผลกระทบต่อคนท้องถิ่นดั้งเดิมด้วย

การแกะสลักไม้ของคนท้องถิ่นดั้งเดิมแถบนี้เริ่มมีมานานมากแล้ว แต่เพราะทำจากไม้จึงยอมผุพังไปตามเวลา ทั้งยังขาดการดูแลรักษา และช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ที่นโยบายของทั้งสหรัฐฯ และแคนาดาพยายามกลืนวัฒนธรรมของพวกคนท้องถิ่นดั้งเดิม ทำให้ปัจจุบันมักพบแต่เสาโทเท็มที่มีอายุไม่มาก เป็นงานที่ทำขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 18 ต้นศตวรรษที่ 19 เสียเป็นส่วนใหญ่ ปกติแล้ว เสาโทเท็มมักอยู่ได้ประมาณ 60-80 ปี แม้จะมีการดูแลรักษา แต่สภาพอากาศฝั่งแปซิฟิกที่ชื้น มีฝน มีลม ก็ส่งผลให้ไม้ผุพังไปบ้างมองว่า การผุสลายไปของเสาโทเท็มเป็นขั้นตอนปกติของธรรมชาติ เทียบได้กับการแก่และตายไปของคน การจะป้องกันไม่ให้ไม้ผุไปตามเวลาเปรียบเหมือนการไม่ยอมรับธรรมชาติของโลก

เจ้าของเขา ความนิยมเสาโทเท็มก็สลับสับเปลี่ยนไปตามช่วงเวลา เมื่อศตวรรษที่ 19 เมื่อคนยุโรปและสหรัฐอเมริกา เริ่มเข้ามาที่ช่วยกระตุ้นให้มีการทำเสาโทเท็มมากขึ้น แต่ต่อมาทั้งสหรัฐฯ และแคนาดาต่างมีนโยบายกีดกันวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นดั้งเดิมทำให้ลดจำนวนการทำเสาโทเท็มลงอย่างมาก พอช่วงปี 1830-1880 เป็นช่วงที่มีการค้าขายทางทะเล มีการทำเหมืองแร่ มีการจับปลา ส่งผลให้ผู้คนที่ย้ายอยู่ตามแนวชายฝั่งมีรายได้มากขึ้น เมื่อมีเงินมากขึ้น ก็มีการจัดงานเฉลิมฉลอง และทำเสาโทเท็มมากขึ้น ซึ่งช่วงนี้เสาโทเท็มได้รับความนิยมจากนักสะสม นักวิชาการ นักท่องเที่ยว มีการนำไปจัดแสดงที่งานแสดงนานาชาติ (เอกซ์โป) เช่นปี 1876 ที่ฟิลาเดลเฟีย และปี 1893 ที่ชิคาโก อย่างไรก็ตาม ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ต้นศตวรรษที่ 20 เสาโทเท็มและศิลปะวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นดั้งเดิมถูกมองว่าเป็นพวกนอกศาสนา ในปี 1884 มีการห้ามการจัดงานเฉลิมฉลอง (potlatch) มีชนชั้นนารีศาสนาคริสต์ได้นำโน้มน้าวให้คนท้องถิ่นละวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน นอกจากจะไม่ผลิตเสาโทเท็มเพิ่ม ยังมีการทำลายเสาโทเท็มที่มีอยู่ด้วย ช่วงนั้นการทำเสาโทเท็มแทบจะเลิกไปเลยทีเดียว โชคดีที่ต่อมาช่วงปี 1930 ความสนใจต่อศิลปะวัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มกลับมาอีกครั้ง สหรัฐฯ ถึงกับมีโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์เสาโทเท็ม มีการทำเสาโทเท็มใหม่ๆ เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมีช่างรับจ้างแกะสลักเสาโทเท็มด้วยเทคนิคและวิธีการแบบดั้งเดิม ค่าจ้างตกอยู่ที่หลักหมื่นดอลลาร์สหรัฐฯ และใช้เวลาตั้งแต่ 6 เดือนถึง 1 ปี

ช่วงที่มีความพยายามกีดกันวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม ทั้งจากนโยบายของรัฐบาล และจากหมอสอนศาสนา มีการยึดรวมทั้งขโมยสิ่งของของคนท้องถิ่นดั้งเดิมส่งไปพิพิธภัณฑ์หรือส่งให้นักสะสมในอเมริกาเหนือและยุโรป ตัวอย่างเช่นในปี 1929 เสาโทเท็ม G'psgolox ถูกซื้อภายใต้สถานการณ์ที่ไม่โปร่งใส (ขโมย) และถูกส่งไปสวีเดน และต่อมาได้ถูกนำออกแสดงในพิพิธภัณฑ์ เวลาผ่านไปจนถึงปี 1991 เริ่มมีการเรียกร้องให้ส่งเสาโทเท็มคืน หลังจากการเจรจาอันยาวนาน ในปี 2000 มีการส่งเสาโทเท็ม G'psgolox ที่ทำจำลองขึ้นให้พิพิธภัณฑ์ และในที่สุด ในเดือนเมษายน 2006 พิพิธภัณฑ์ก็ได้ส่งเสาต้นจริงกลับคืนถึงแวนคูเวอร์ ถือเป็นเสาโทเท็มต้นแรกในแคนาดาที่ได้รับกลับคืนมาจากต่างชาติ

ในปัจจุบัน มีการจัดลำดับเสาโทเท็มที่สูงที่สุดในโลก แต่การจัดอันดับนี้ ก็ทำไม่ได้ง่ายๆ เพราะมีการถกเถียงกันว่า ต้องนับเฉพาะเสาที่ทำจากไม้ต้นเดียวเท่านั้น หรือนับเสาที่ใช้ไม้หลายต้นมาประกอบกันก็ได้ ปัจจุบัน เสาโทเท็มที่ได้รับการยอมรับว่าสูงที่สุด อยู่ที่ Alert Bay รัฐบริติชโคลัมเบีย แคนาดา สูง 53 เมตร ทำจากไม้ 2-3 ชั้น หรือเสาโทเท็มที่ McKinleyville แคลิฟอร์เนีย สหรัฐฯ สูง 49 เมตร และทำจากไม้ต้นเดียว เขาเป็นว่า อยู่กันคนละรุ่น ถือว่าทั้งคู่เป็นแชมป์เสาโทเท็มที่สูงที่สุดในโลกในรุ่นของตัวเองละกัน

ตัวอย่างช่างแกะสลักเสาโทเท็มที่มีผลงานเด่นๆ เช่น Mungo Martin (ชื่อนี้เจอบ่อย) Bill Reid, Doug Cranmer, Henry Hunt, Tony Hunt (ลูกชายคนโตของ Henry Hunt) Robert Davidson โดย Tony Hunt และ Robert Davidson ยังมีชีวิตอยู่ หากสนใจ ก็ลองหาดูผลงานกันได้นะคะ

ขอขอบคุณข้อมูลจาก
<https://bubuayblog.wordpress.com/2017/02/26/เสาเสาเรื่อง>